

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

ПАВЛЕНКО КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК: 1:177"20"(043.3)

**КОМПЕНСАТОРНА ФУНКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

кваліфікаційної наукової праці на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

ОДЕСА – 2021

Кваліфікаційною науковою працею є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент
Мартинюк Едуард Іванович,
Одеський національний політехнічний
університет,
доцент кафедри культурології,
мистецтвознавства та філософії культури

Офіційні опоненти

доктор філософських наук, професор
Халапсіс Олексій Владиславович,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін

кандидат філософських наук, доцент
Атаманюк Зоя Миколаївна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності.

Захист відбудеться «06» травня 2021 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд.74.

З кваліфікаційною науковою працею можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «05» квітня 2021 р.

Автореферат розміщено на сайті <http://www.pdpu.edu.ua>

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Ф. Цибра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми обумовлена, з одного боку, активними змінами соціальних структур та устрою в сучасній Україні, а з іншого боку, - певним дефіцитом знань, необхідних для формування гармонійних стосунків у соціумі між людьми в процесі їхньої соціальної активності. Трансформації, які відбулися за останні десятиліття в суспільному устрої країни, зумовили серйозні зміни в житті громадян, значна частина яких знаходиться під негативним впливом соціально-економічних обставин. Процес реформування суспільства сприяє виникненню соціально-стресових ситуацій, які впливають, в першу чергу, на структуру самопізнання (самоусвідомлення) особистості та її адаптацію до змін, формуючи негативні зміни соціально-психологічного клімату та негативну динаміку прояву соціальної активності. З цих причин, у соціумі та особистості виникає потреба відповідної соціальної компенсації, яка б зменшила вплив на них соціального негативу. Тому актуалізується необхідність зменшити вплив негативних наслідків процесів реформування суспільства на соціум та особистість, беручи до уваги їх культурний, релігійний, історичний, економічний, екологічний, політичний та філософський аспекти.

Філософський вимір ситуації, що склалася в соціумі, в таких умовах виглядає, важливішим, саме тому, що дозволяє і філософам поглибити розуміння сучасних суспільних процесів що зараз відбуваються а це, в свою чергу, допомагає уточнювати і розширювати можливі перспективи їх співпраці з психологами взагалі та психотерапевтами, зокрема, у контексті повномасштабної суспільної трансформації. Це обумовлює і розвиток компетентностей у сучасному суспільстві. Відомо, що саме ці компетентності активно підтримуються в сучасному соціумі, оскільки вони лежать в основі таких популярних напрямків мислення як mindfulness, креативність, гнучкість, soft skills, емпатія, усвідомлене і повноцінне життя. Вони передбачають здатність до самокритики, рефлексії, творчості, власного цілепокладання, усвідомленої діяльності і критичного мислення.

Компенсацію, таким чином, можна сприймати і як одну з форм індивідуальної екзистенції, котра може вважатися одним із знакових феноменів нашого часу.

Зважаючи на це, **науковою задачею** є виділення компенсаторної функції філософії, як однієї з соціальних функцій філософії, котра впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької теми кафедри філософії Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова: «Дослідження філософсько-методологічних, культурологічних та теоретико-системних аспектів знання та пізнання» (номер держреєстрації 011U005724, наказ ОНУ імені І. І. Мечникова № 1268-18 від 13.05.11 р.), «Дослідження процесів інтеграції й диференціації в сучасному науковому та філософському знанні» (номер держреєстрації 0117U004073, наказ ОНУ імені І. І. Мечникова № 3217-18, від 13.12.2016 р.).

Мета та завдання дослідження.

Метою дослідження є визначення змісту та специфіки компенсаторної функції філософії в сучасному суспільстві.

Зазначена мета зумовила реалізацію таких **завдань**:

- розкрити теоретичні підвалини осмислення соціального значення функцій філософії;
- визначити підходи до вивчення функцій філософії;
- виявити місце компенсаторної функції серед інших функцій філософії;
- охарактеризувати розвиток уявлень про терапію втіхи (втішання, компенсації, терапевтичного впливу) філософією в контексті її історичного розвитку;
- з'ясувати генезис змісту поняття «компенсація» як індивідуальної, так і соціальної;
- розкрити та обґрунтувати сутність та зміст поняття «компенсаторна функція філософії»;

- виокремити психотерапевтичний потенціал компенсаторної функції філософії;
- охарактеризувати адаптивні можливості компенсаторної функції філософії у вирішенні проблем сучасної людини;
- дослідити морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії в сучасному українському суспільстві.

Об'єкт дослідження – функції філософії як чинник удосконалення суспільних процесів.

Предмет дослідження – компенсаторна функція філософії в сучасному суспільстві.

Методологічні основи дослідження. Вибір методів зумовлений змістом дослідження та послідовністю розв'язуваних завдань. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи (діалектичний метод, принципи об'єктивності, пізнання, розвитку і т. ін.), використання яких дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність результатів наукового пошуку. Особливу роль зіграло застосування методу структурно-функціонального аналізу функцій філософії, який надав можливості виокремити сутнісні характеристики кожної з них та окреслити їх як сукупність, що потребує компенсаторної функції. Метод герменевтичного аналізу дозволив розкрити терапевтичний потенціал філософського знання взагалі та його компенсаційне значення зокрема. Конкретно-історичний метод дозволив окреслити розуміння зміст терапевтичних можливостей філософії в деякі історичні епохи, а порівняльний – надав можливості обґрунтувати принаймні необхідність виокремлення компенсаторної функції філософії у наш час.

Також для вирішення завдань дослідження були використані наступні підходи. Кумулятивний підхід дозволив розглянути функції не лише як прояв розмаїття пізнавальної діяльності, а як форму відображення закономірностей соціального буття, специфічною рисою якого є перетворення індивідуального на загальне, самобутнього на типове, людського на особистісне, конкретного на

універсальне. Соціокультурний підхід дозволив визначити соціальну значущість функцій філософії. Евристичний підхід надав можливість спрямувати науковий пошук в спрямована на вироблення нових ідей і категоріальних структур, які могли б стати підставою культури майбутнього людства. За допомогою аксіологічного підходу було розглянуто смислову значущість панорами філософського знання імпліцитно, що ґрунтується на ієрархії пізнавальної діяльності. Її базисною основою виступає раціональне осмислення дійсності, які є найактуальнішими в працях дослідників стосовно функціонального значення філософії. розробленні уявлень про ціннісний вимір існування та пізнання, а також у формуванні, на цій основі, суспільного ідеалу, й на орієнтації життєрозуміння до втілення певних ідеалів соціального буття та спільності на практиці.

Концепції та ідеї, викладені в роботах українських і зарубіжних дослідників, також можна вважати методологічним підґрунтям цього дослідження. Розвиток уявлень про терапію філософією в період від епохи Відродження до ІХ століття здійснювався в працях Д. Берклі, Ф. Гегеля, Р. Декарта, Т. Кампанела, І. Канта, Г. Лейбніца, Д. Локка, Т. Мора, Ф. Ніцше, Е. Роттердамського, Б. Спінози, Й. Фіхте, А. Шопенгауера, Д. Юма. Питання впливу філософії на добробут людини та повноцінний розвиток особистості під час будь-яких негативних впливів на неї на вивчали такі філософи: А. Галич, М. Грек, К. Істомін, А. Курбський, С. Медведєв, С. Полоцький. Ці питання також входили в сферу діяльності досліджень М. Бердяєва, С. Гессена, І. Ільїна, В. Розанова, В. Соловйова та інші. Вивченням терапевтичного потенціалу філософії займалися В. Віндельбанд, В. Дільтей, Д. Дьюї, Ж. Маритен. Л. Фейєрбах.

Проблему реалізації терапевтичних можливостей філософії в сьогоденні досліджують В. Воронкова, М. Горелікова, М. Ліпман, Г. Метьюс, Н. Рибка, І. Степаненко, Н. Хамітов, Е. Шарп, О. Шевчук, та інші. Серед сучасних досліджень, у яких розглянуто питання морально-етичного потенціалу та

адаптації особистості та соціуму до світу відзначимо праці З. Атаманюк, Є. Борінштейна, В. Філіпова, М. Гринців, В. Ячменьова.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що **вперше** в українській соціально-філософській думці здійснено комплексне дослідження змісту та специфіки компенсаторної функції філософії.

Вперше:

- встановлено, що в сталій парадигмі філософського дискурсу в Україні виокремлюються ті функції філософії, стосовно яких у світовій культурі філософствування існує консенсус і які зорієнтовані на класичну проблематику європейського гуманізму, що фокусується на питаннях світоглядної орієнтації людини й осягнення нею можливостей раціонального життєрозуміння та відкриває шлях до розробки моральної стратегії буття сучасного українського суспільства;

- окреслено зміст поняття «компенсаторна функція філософії», яке розкривається в процесі накопичення знання про місце людини в світі, рефлексії самої філософії з цього приводу, осмислення терапевтичного впливу філософських суджень та застосування всіх можливостей у практиці індивідуальної та соціальної терапії. Цей зміст компенсаторної функції філософії відповідає поділу мислення на теоретичну і практичну діяльність розуму;

- розкрито значення компенсаторної функції філософії яке полягає в тому, що формування пізнання і розвиток філософської культури відбувається на основі кореляції розуму, досвіду, почуттів суб'єкта, що пізнає світ, себе, природу, знання інших, а також тих, що вважає відмінними від себе та впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини;

- окреслено можливості компенсаторної функції філософії в сучасному українському суспільстві: психотерапевтичний потенціал, адаптивні можливості філософії та морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії.

Уточнено:

- взаємозв'язок функцій філософії, які реалізуються через взаємодію (одна з одною, між собою) відповідно до загальної антропоцентричної направленості філософії;

- досліджено терапевтичний потенціал сучасного філософського пізнання. Він полягає у тому, що вплив соціальних функцій філософії не обмежується тими властивостями, які обіймають відомі та загальновизнані її функції. Історично склалося що філософія має глибокий особистісно-трансформуючий, персоналізований зміст як праксис «збирання» власної душі і життя в одне ціле;

- подальше розуміння про те, що соціальна філософія може виступати як засіб критичного осмислення нормативного горизонту соціального буття та продукувати типологію соціальних конструктів. При цьому, соціальна філософія постає не лише соціальною онтологією, а й деонтологією соціального конструювання;

- поєднання функціонального значення філософії через мету і завдання філософії та проблеми філософсько-психологічної картини світу, які вирішуються з врахуванням компенсаторного потенціалу філософії;

- розвиток уявлень про терапію і компенсацію в соціально-філософській традиції. Він мав свій вираз від початку філософської історії, який змінювався відповідно до загальновизнаних етапів розвитку філософії, як такої, та її окремих шкіл та вчень.

Набуло подальшого розвитку:

- осмислення соціальної значущості функцій філософії, а саме, того що кожна з них може сприяти відтворенню соціуму в цілому, та його інституцій, особистостей, та впливає на формування універсального простору соціального порозуміння, консенсусу, злагоди, тощо;

- функціональна роль філософського пізнання, яка полягає в систематичному, всеохоплюючому, всебічному розвитку практик індивідуалізації, соціалізації особистості, вироблені засад гуманістичної традиції в науковому пізнанні;

- значення впливу компенсаторної функції філософії на суспільство в період депривації (на прикладі періоду пандемії COVID-19), в час коли втрачаються чи переоцінюються звичні ціннісні установки, людина, в першу чергу вирішує питання пошуку самоцінності, ціннісних орієнтирів взагалі, враховуючи особистісні зміни в період соціальної ізоляції; саме у пандемічній площині зростає рекреаційне значення компенсаторної функції.

Практичне значення одержаних результатів.

Наукові положення і висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у викладанні вузівських курсів «Соціальна філософія», «Філософія психології», «Антропологія», «Психотерапія», спецкурсів, при розробці навчальних програм, написанні підручників та посібників. У педагогіці можуть бути використані для побудови новітньої освітньої парадигми із врахуванням компенсаторного потенціалу філософського знання.

Усвідомлення значущості філософських засад компенсації, має стати у нагоді і для тих, хто безпосередньо використовує її можливості на практиці.

Публікації. Загальний зміст та висновки кваліфікаційного дослідження викладено в 13 публікаціях без співавторів, з яких 5 статей у спеціалізованих фахових виданнях, зареєстрованих МОН України; 1 – в науковому журналі іншої держави; 1 – в наукометричному виданні за фахом; 7 – тези та матеріали конференцій.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Структура роботи зумовлена її метою та завданнями, об'єктом та предметом дослідження, визначеними у процесі науково-теоретичної розробки обраної теми. Робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку посилань. Робота викладена на 163 сторінках основного тексту та 20 сторінках додатків, список посилань нараховує 272 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено ступінь її розробки в науковій літературі, об'єкт і предмет, мету і завдання дисертаційного дослідження та зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами,

репрезентовані положення наукової новизни, які виносяться на захист, розкривається теоретична і практична цінність отриманих результатів, наводиться інформація про апробацію наукових результатів автора, наукові публікації, структуру і обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі - **«Теоретичні підвалини осмислення соціальної значущості функцій філософії»** який складається із трьох підрозділів, уточнено поняття «функція філософії», проаналізовано історію даної проблематики, окреслено розбіжності між поняттями, проаналізовані тенденції функціонального призначення філософії.

У підрозділі 1.1. - *«Історико-філософський зміст проблеми функцій філософії»* розглянута проблематика обґрунтування і визначення функцій філософії. Зазвичай виокремлюється різні за змістом та кількістю функції філософії, що відображає певну дискусійність цього питання. Констатується відсутність єдиної методологічної позиції щодо тієї сукупності проблем, які охоплюються функціями філософії. Показано, що виокремлення функцій філософії залежить від авторського розуміння історії філософії. Ним репрезентується зв'язок конкретно-історичних обставин та загального контексту духовного життя епохи, або, як подекуди висловлюються, «духу часу», і конкретної біографічної ситуації. Кожен автор конструє таку історію ідей, яка відповідає його баченню соціальної значущості філософії. Введення в науковий обіг поняття «компенсаторна функція філософії» надає можливість узагальнити існуюче розмаїття трактувань, поставивши питання щодо їхньої предметної значущості. В сталій парадигмі філософського дискурсу в Україні виділяються ті функції філософії, стосовно яких у світовій культурі філософствування існує консенсус і які зорієнтовані на класичну проблематику європейського гуманізму.

У підрозділі 1.2. - *«Визначення понять та підходів до вивчення функцій філософії»* розповідається про те, що роль філософії і функціональна значущість філософського пізнання в суспільстві є історично змінними, що проявилось в домінуванні одних функцій філософії над іншими в різні історичні періоди. Незважаючи на історично мінливу роль філософії, суть самого феномена

залишається незмінною: філософія зберігає первісну раціональну установку, яка є для неї вихідною, змінюється не сама філософія, а змінюються типи філософствування, типи філософської раціональності. Визначено, що компенсаторна функція філософії є однією з найістотніших функцій філософії, що розкривають соціалізуючий потенціал філософського знання та проявляється опосередковано та неопосередковано через взаємозв'язок ціннісних установок і смислових життєвих орієнтирів, які сприймаються і усвідомлюються і окремим індивідом, і суспільством в цілому. На основі запропонованих соціуму філософією варіантів світорозуміння, людина формує свою систему поглядів на об'єктивний світ, життєву позицію, переконання, ідеали, цінності тощо.

У підрозділі 1.3. - *«Філософське підґрунтя вияву компенсаторної функції філософії»* показано, що для відображення механізму функціонування сучасного суспільства та філософії як системи знань в ньому науковий концепт «компенсації» має евристичний потенціал, ще не розкритий повною мірою. Охарактеризовані різні підходи до розгляду компенсаційних процесів з метою врахування специфіки функціонування філософії в сучасному суспільстві, враховуючи не лише їх зміст, а й функціональні виявлення. Показано, що в понятті компенсаторної функції філософії узагальнюється сенс застосування слова «функція» по відношенню до розмаїття категоріального вираження в мисленні реалій людського буття та існування людини у світі. Це означає, що «компенсаторна функція філософії» є одночасно позначенням і діяльністю індивіда і усвідомленого в цій діяльності «Я», тобто людської особистості, її призначення і ролі в соціумі у відношенні до себе, світу та іншої людини. Функції філософії є зовнішнім виявленням якостей, ознак, складових її особливостей, а виявлення функції філософії позначає встановлення місця і ролі, яка належить їй в системі суспільних відносин і в реаліях суспільного буття. Отже, компенсаторна функція філософії має всі ознаки функції філософії.

У другому розділі - **«Ідея компенсації в соціально-філософській традиції»** були виявлені особливості розвитку уявлень про компенсаційні можливості філософії у сенсі здатності філософського мислення розкрити перед

індивідом значущість його існування або ж занурити його в «глибини» своїх проблем, що містяться в працях різних періодів становлення і розвитку філософії. Розкрито значення «компенсації» як багатозначного наукового поняття та обґрунтована його роль у використанні в філософському обігу.

У підрозділі 2.1. - «*«Терапевтична місія» філософії»* розглянуто процес формування проблеми терапевтичного впливу філософії на людину протягом всієї філософської історії. Показано, що соціально-філософський аналіз розвитку уявлень про терапевтичну місію філософії має джерелом особливості ставлення до розуміння як до втіхи. Незважаючи на присутність істотних відмінностей між античним і середньовічним філософствуванням, в них ми відмічаємо подібність, пов'язану з вкоріненням будь-якого теоретичного проекту в практику «турботи про себе». Налаштованість філософської думки античності і середньовіччя, в даному контексті, визначається екзистенційними і сотеріологічними темами. Захоплення темою порятунку себе формує і задає напрямок філософії як способу життя, а не лише як дискурсивної діяльності. Цей мотив стає центральним і для філософської думки в пізньоантичну і середньовічну епохи. Зв'язок «терапевтичної» місії філософії пов'язується з пропедевтичною значущістю її функцій, тобто філософія від своїх основ виступає засобом формування особистості в процесі її самопізнання та самореалізації. Із сучасної точки зору можна вважати, що кожне філософське вчення, філософська думка має історичний зміст і відповідно до епохи тією чи іншою мірою впливала свої компенсаційні засади.

У підрозділі 2.2. - «*Академічні погляди на компенсацію (поняття та терміни)*» показано широке коло використання поняття «компенсація» в сучасній науковій спільноті з розглядом термінології широкого кола функціонального вираження даного поняття. Виділено та конкретизовано, що проблема компенсації постає як широка соціальна і соціально-психологічна проблема. Від успішності психологічної та соціальної компенсації залежить ступінь подолання органічного недоліку, психологічна і соціальна адаптованість особистості. Підкреслюється важливість розрізнення понять «компенсація» та

«адаптація» - хоч в процесі функціонування вони й не ізольовані одна від одної, але адаптація спрацьовує в ситуації, коли порушується рівновага між індивідом і середовищем в результаті змін в останній. Тому адаптація тут розглядається як складова частина пристосувальних реакцій системи на зміну середовища існування, що виражається в тому, що система, реагуючи на зміни істотних для неї параметрів і дефектів середовища, перебудовує, змінює свої структурні зв'язки для збереження функцій, що забезпечують її існування як цілого в зміненому середовищі. Компенсаторні ж процеси також спрацьовують в ситуації порушеної рівноваги, але через зміни, що виникли не в середовищі, а в самому індивіді. Відновлення рівноваги можливе, але за умови часткового або повного повернення індивіда (системи) до вихідного стану. Поняття «компенсація» в даній роботі нами розуміється як процес врівноваження окремих функцій певної системи (соціуму, культури, природи та ін.), що дає змогу зберегти її цілісність і рівновагу.

У підрозділі 2.3. - *«Сутність та зміст компенсаторної функції»* показано, що завданням компенсаторної функції є осмислення людини в загальному контексті, у тому, що позначається в філософських дискурсах категоріями сенсу життя, екзистенції, враховуючи специфіку не тільки певної епохи, культури, природного середовища, але й, пов'язавши через культуру, мистецтво, науку, зі світом, через змінність історичного часу з понадчасовим виміром людського буття, допомагаючи в усьому, що перетворює людську індивідуальність на особистість, надає сенс і втіху існуванню людини в світі, що постійно змінюється, вимагаючи від людини постійного пристосування (адаптації та компенсації).

Функціональна значущість компенсаторної функції філософії полягає і в підкресленні соціальної значущості інших функцій філософії. Це положення не суперечить розмаїттю функціональної значущості філософського пізнання, не звужує, а навпаки виформовує його цілісність незалежно від конкретного змісту пізнавальної діяльності, підкреслює взаємозв'язок окремих сфер філософського пізнання і практичної значущості мислення для його розвитку. Згідно з цим

аспектом розгляду даного питання виявляється взаємозв'язок всіх функцій філософії, адже вони існують не розрізнено, кожна сама по собі, а в тісній взаємодії одна з одною відповідно до загальної соціальної спрямованості філософії.

У третьому розділі - **«Форми виявлення компенсаторної функції філософії у соціально-практичній сфері буття в сучасному суспільстві»** зазначені можливості використання компенсаторної функції філософії для розвитку соціуму та людини окремо в сучасних реаліях зазначаючи можливості практичного використання законів, принципів, категорій положень філософії. Простежено, що філософія вимальовує картину всесвіту на рівні всеохоплюючих узагальнень які мають свій прояв у цих речах, властивостях та відношеннях, та показано практичне втілення компенсаторної функції філософії в психотерапевтичному, морально-етичному та адаптивному потенціалі філософського знання.

У підрозділі 3.1. – *«Психотерапевтичний потенціал компенсаторної функції філософії»* розкрито питання щодо того, як сучасне пізнання, як таке, має настільки відокремлені одна від одної сфери відображення реальності, що філософський їх стан може осмислюватися вже й на рівні окремого знання (філософії права, філософії релігії і т. ін.). Показано, що зв'язок філософії та психології має ще і такий аспект, особливо коли йдеться про психологію взагалі, і про психологію філософа зокрема, який можна назвати онтологічним зв'язком між ними. Окреслено, що в повсякденному житті людини може розкриватися багатовимірний терапевтичний потенціал філософського знання. Це надало можливості визначити гуманістичну сутність психотерапевтичного потенціалу компенсаторної функції філософії.

У підрозділі 3.2. – *«Адаптивні можливості компенсаторної функції філософії в сучасному суспільстві»* показано, що саме ставлення людини до суспільства, культури та до самої себе через категоріальне та структуроване відображення навколишнього середовища та до динамічної реальності сучасного світу відіграє компенсаційну роль у формуванні особистості, заради

пристосування до світу, що постійно змінюється. Сучасна філософія у новому ракурсі осмислює традиційні феномени життя людини, а також нові його прояви, які породжені сучасним рівнем виробництва, науки та техніки. Зокрема, це стосується таких феноменів, як глобальні проблеми людства, інформатизація, комп'ютеризація суспільства, інші цивілізаційні процеси та їх наслідки. Розглянувши функціональний бік практичної філософії, ми беремо до уваги, що вона відіграє, в тому числі, і інтегруючу роль у системі становлення сучасної особистості. З цієї ролі випливають функції, які філософія виконує у суспільстві, як історично, так і в сьогоденні. Філософські знання покликані не лише допомагати людині орієнтуватися в світі, який постійно розвивається, а відповідно до цього і змінюється, але й слугувати засобом для вироблення теоретичної моделі, за якою людина буде здійснювати відповідні перетворення змінюючись відповідно до вимог сучасності. Філософське розуміння практики містить у собі не лише осягнення предметної діяльності людей, але й різновиди її теоретичного та повсякденного сприйняття – політичну, наукову, естетичну, моральну, релігійну тощо, які за межами теоретичного усвідомлення невіддільні одне від одної. Філософське знання узагальнює всі види комунікації людей, через категорії показує єдність різноманітних форм їх життєдіяльності, нерозривний зв'язок із світом.

У підрозділі 3.3. – *«Морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії в сучасному українському суспільстві»* розглянуто, що філософія як дискурсивна діяльність може бути укорінена в певному укладі існування людини в багатьох проявах і постає як похідна від практики «турботи про себе», оточуючих та суспільство. Вказано, що екзистенційна орієнтація стоїчної практики «турботи про себе», що усуває розходження між темами спасіння і зцілення душі, отримує іншу інтерпретацію у зв'язку з розрізненням сфери екзистенційного і онтологічного, яке відображає морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії. Навіть спосіб існування філософії в тому чи іншому суспільстві вже був реалізований як метод терапії в різних філософських течіях (циніки, стоїки, романтики, екзистенціалісти та ін.). Філософські сенси

можна розглядати як окремий вид терапії яка може приймати різні форми, наприклад, саме вчення може бути терапією для його послідовників; спосіб життя для окремого філософа; можливості філософського впливу на оточуючих на соціальному, груповому та індивідуальному рівнях; визнання можливостей терапії з точки зору філософії, вчення філософів про роль комунікації, про роль людини в суспільстві та про роль суспільства для трансформації кожної окремої особистості. Це надає можливості розкрити і морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії в формуванні у людини морально-етичних цінностей необхідних для відтворення глобального соціуму взагалі та українського суспільства зокрема. Морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії полягає в тому що вона сприяє формуванню аксіологічних норм, вкрай необхідних для сучасного українського суспільства, бо, по-перше може слугувати підґрунтям сприйняття сучасного суспільства як такого, а по-друге основою сприйняття тих цінностей, які необхідні для його прогресивного розвитку.

ВИСНОВКИ:

У висновках кваліфікаційної роботи здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукової задачі – виділення компенсаторної функції філософії, як однієї з соціальних функцій філософії, котра впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини.

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні висновки.

Соціальна філософія може виступати як засіб критичного осмислення нормативного горизонту соціального буття та виступати типологією соціальних конструктів. Вона постає не лише соціальною онтологією, а й деонтологією соціального конструювання. Здійснене у даній роботі дослідження констатує взаємозалежність між напрямками реалізації функцій філософії та особливостями духовного життя суспільства, специфікою наукового знання, актуальним станом суспільного розвитку, а їхнє практичне втілення перетинається із розвитком наукової методології та вписується у загальний контекст становлення предмета філософії. В даній роботі ми розглядаємо функції не лише як прояв розмаїття

пізнавальної діяльності, а й як форму відображення закономірностей соціального буття, специфічною рисою якого є перетворення індивідуального на загальне, самотнього на типове, людського на особистісне, конкретного на універсальне.

Найчастіше дослідники звертаються до наступних функціональних значень філософії, які й визначають основні підходи до вивчення функцій філософії: а саме – світоглядного, соціального, культурного, критичного, прогностичного, методологічного, евристичного, аналітичного, рефлексивного, онтологічного, гносеологічного, інтегративного, аксіологічного, пізнавального, виховного, гуманітарного, логічного. Філософія, з одного боку, виступає як інформація про світ в цілому і ставлення людини до цього світу, а з іншого – як комплекс принципів пізнання, загальний метод пізнавальної діяльності. Припускається структурне протиставлення у сфері пізнання двох типів філософських уявлень: філософського уявлення про світ, яким охоплюються питання світогляду, і філософських уявлень про істину, які узагальнюють питання гносеології, тоді як питання соціальної значущості філософії залишається уможливленим. Основні підходи до вивчення функцій філософії дозволяють стверджувати, що в сталій парадигмі філософського дискурсу в Україні виділяються ті функції філософії, стосовно яких у світовій культурі філософствування існує консенсус і які зорієнтовані на класичну проблематику європейського гуманізму. Вона фокусується на питаннях світоглядної орієнтації людини у світі й досягнення людиною переваг раціонального життєрозуміння в порівнянні із магічним мисленням.

Характеризуючи розвиток уявлень про терапію втіхи (втішання, компенсації, терапевтичного впливу, утішання) філософією в контексті її історичного розвитку ми визначили, що філософського підґрунтя виявів компенсаторної функції в суспільстві можна віднести конкуренцію метафізичної традиції світосприйняття та прагматологічного життєрозуміння. Такі вияви, що мали місце як конкуренції в філософсько-історичному процесі: конкретно-історичні типи раціоналізму Античності, Середньовіччя, Нового часу, Модерну,

Постмодерну, Метамодерну. З самого початку соціальні функції філософії не обмежувалися лише тими властивостями, що обіймають більш-менш загально визнані з них. Від самих своїх витоків філософія має глибокий особистісно-трансформуючий, персоналізований зміст – це є праксис «збирання» власної душі і життя в одне ціле. У філософських дидактичних дискурсах ця функція часто називається терапевтичною, маючи на увазі терапію душі, що закріпилось у нашому соціумі як термін «психотерапія». Натомість, поняття «компенсаторна функція» вказує не лише на терапевтичну складову, а й на конкретний характер її дії.

Сучасне поняття «компенсація» в сучасному наукового обігу має широкий вжиток: в економіці, соціології, демографії, біології, фізіології, медицині, хімії, технічних, мистецьких науках, лінгвістиці та психології. Звертаючись до філософії у полі визначення концепції «компенсації» можна спиратися на теорію віддзеркалення, теорію систем, на ґрунті яких можна визначити головні риси, притаманні функції компенсації, а саме: спрямованість динамічних систем на збереження певної рівноваги або її розбудову за допомогою особливих механізмів; на поновлювання цілісності, сталості, що порушуються зовнішніми впливами та внутрішніми змінами. Вихідні засади компенсації можна відстежити з моменту інтеграції в структуру особистості, ототожнюючись з нею, спонукаючи до мислення і осмисленої діяльності, створюючи і структуруючи філософські питання, і тим самим поміщаючи проблеми і травми, які турбують особистість, у контекст більшої історії і дійсності, думки, ідей, питань і відповідей. Саме тому розвиток філософського знання і компетентностей здійснює потужний терапевтичний вплив в індивідуальному та колективному вимірі. Саме ці компетентності активно плекають сучасне суспільство, оскільки вони лежать в основі таких популярних здатностей як *mindfulness*, креативність, гнучкість мислення, *soft skills*, емпатія, усвідомлене і повноцінне життя. Вони передбачають здатність до (само)критики, рефлексії, творчості, власного цілепокладання і усвідомленої діяльності.

Поняття «компенсація» в даному дослідженні ми розуміємо як процес врівноваження окремих функцій певної системи (соціуму, культури, природи та ін.), що дає змогу зберегти її цілісність і рівновагу. Перекладаючи термін на категоріальний рівень, компенсація включає в себе такі явища, як: відшкодування, заміщення, відновлення, поновлення, пристосування, врівноваження. Під компенсацією як філософською категорією ми розуміємо відновлення рівноваги в будь-якій системі. Компенсація це своєрідний резерв у функціонуванні почуттів людини, обтяженої вадами – фізичними або психічними. І таке розуміння цієї психологічно-філософської категорії є поширеним у дослідницькій літературі. Механізми компенсації формуються в межах об'єктів, що взаємодіють і мають зворотну дію на систему, у якій вони виникли. За певних умов може змінюватися напрям їхнього розвитку. До того ж, ідея наявності напрямків адаптації за ознакою зміни рівнів організації системи може бути поширена на компенсаторні процеси, оскільки вони мають певну спрямованість (наприклад, етичний, естетичний, психологічний тощо). До змісту поняття «компенсація» належать як ознаки людини, так і ознаки соціуму в цілому. Компенсаційні процеси в цьому сенсі дозволяють, з одного боку, досягти стану рівноваги соціуму як динамічної системи, а з іншого - досягти можливого за конкретних умов рівня особистісної цілісності індивіда. Зв'язок «терапевтичної» місії філософії пов'язується з пропедевтичною значущістю її функцій, тобто філософія від своїх основ виступає засобом формування особистості в процесі її самопізнання та самореалізації.

Зміст поняття «компенсаторна функція філософії» можна визначити як процес накопичення знання про місце людини в світі, рефлексія самої філософії з приводу цього місця, осмислення терапевтичного впливу філософських суджень та застосування всіх можливостей у практиці індивідуальної та соціальної терапії. Цей зміст відповідає поділу мислення, а, відповідно, філософії на теоретичну, світоглядну діяльність розуму і його практичну діяльність. Значущість компенсаторної функції філософії полягає в тому, що формування філософського пізнання і розвиток філософської культури

відбувається на основі кореляції розуму, досвіду, почуттів суб'єкта, що пізнає світ, себе, природу, знання інших, а також тих, що вважає відмінними від себе та впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини.

Охарактеризований зміст компенсаторної функції філософії реалізується в таких властивостях:

- Відволікаюча властивість, яка допомагає людині акцентувати свою увагу та зусилля на соціальному розвитку та взаємодії, не концентруючись на внутрішніх руйнівних комплексах переживань;
- Така, що втішає, надаючи розраду при невідповідності суб'єктивного ставлення до навколишнього середовища з об'єктивними фактами реальної дійсності, ніби примиряючи реальне з ідеальним через категоріальне сприймання світу (добро-зло, краса-потворність);
- Властивість сприяння духовній гармонії людини, заміщуючи та перетворюючи собою стресові стани та підвищуючи адаптивну здібність людини до акселерованого світу;
- Властивість перемикання уваги з щоденних насущних потреб та щоденних тривог на збереження та розвиток культурних та суспільних традицій;
- Адаптивна властивість до реформації кожної окремої особистості з метою підвищення якості життя.
- Властивість переорієнтації особистості з невирішуваних проблем до таких, що вирішуються, щодо сенсу життя, мається на увазі перетворення проблемних моментів на точки особистісного зростання та якісне і результативне проживання кризових періодів;
- Властивість внутрішньої переоцінки речей, яка змінює ставлення суб'єкта до тих речей, котрі він змінити не зможе, бо вони не входять в обрії його турботи про себе;
- Конструктивна властивість, оскільки турбота про душу є практикою творення суб'єкта як актора соціальної сцени;
- Гармонізуюча властивість, оскільки практики турботи про душу мають доповнюватися практиками турботи про тіло, забезпечуючи всебічний

розвиток людини на моральному та духовному рівнях.

Філософія виступає фундаментальною основою можливого психотерапевтичного впливу, який може змінювати психічний стан, пропонує подумати, зважити, проаналізувати ситуації, зіставити різні позиції, визначитися і вибрати потрібний варіант поведінки і дій. При цьому мається на увазі вплив як філософських текстів, навчань, теорій, так і безпосередньо особи реального філософа. Психотерапевтичний потенціал філософії може бути виражений експліцитно, і імпліцитно, бо кожне філософське судження може мати терапевтичне значення в психотерапевтичній практиці. Філософія відбудовує психологію на рівні всезагального. Психолог на рівні загального, а психотерапевт на рівні особистого. Відповідно, на першому всезагальному рівні відображені всі можливості філософії, на рівні психотерапії вона (філософія) виступає як те, що формує розуміння функціональних можливостей та сутності, саме психології. Можливості поєднання загального та всезагального в сфері психології надає можливість розробки практичних програм для діяльності практикуючого терапевта та застосування їх до конкретної людини чи групи.

Адаптивні можливості компенсаторної функції філософії включають в себе компонент самосвідомості, когнітивний, емоційний, рефлексивний компоненти та поведінкові реакції в залежності від рівня організації суспільної системи поведінки людини, що може її реформувати відповідно до цілі. Ми розглядаємо адаптацію і компенсацію як складні біполярні функції: єдність поєднується з різністю, сенс однієї функції розкривається через існування іншої. Адаптація та компенсація не існують ізольовано, врівноважуючи один одного. Адаптація спрацьовує в ситуації, коли порушується рівновага між індивідом і середовищем в результаті змін в останній. Компенсаторні процеси також спрацьовують в ситуації порушеної рівноваги, але через зміни, що виникли не в середовищі, а в самому індивіді. Відновлення рівноваги можливо, але за умови часткового або повного повернення індивіда (системи) до вихідного стану. Через формування відношення людини до суспільства, культури та самої себе через

категоріальне та структуроване відображення навколишнього середовища і забезпечується пристосування до динамічної реальності сучасного світу.

Філософія як дискурсивна діяльність вкорінена в певному укладі існування і в багатьох своїх проявах не лише задає світоглядні та ціннісні орієнтири людського існування, а постає і як похідна від тієї практики «турботи про себе», в рамках якої вона функціонує і виробляє смисли, будучи вкоріненою в духовно-екзистенційної системи координат самого філософа. Вона впливає на прийняття рішень, на соціальні установки на внутрішні установки людини та вимоги навколишньої соціальної реальності. Компенсаторна функція, яку ми дослідили, здатна в певній мірі впливати на вирішення актуальних для сучасної людини та сучасного суспільства в цілому (в тому загалі, і українського) проблем. В умовах соціальної кризи та особливостей транзитного суспільства України та депривації пов'язаної з пандемією, ця функція дозволяє суб'єкту зберігати певну дистанцію від зовнішнього світу, відчувати себе захищеним від «Іншого», і, нарешті, просто бути собою, долаючи тим самим тотальність (тоталітарність) суспільства та його інституцій. Отже, на наш погляд, інтенсифікація компенсаторної функції філософії стає актуальним завданням, в першу чергу перед філософами та всіма зацікавленими особами, та в сучасному українському суспільстві. Морально-етичний потенціал компенсаторної функції філософії полягає в тому що вона сприяє формуванню аксіологічних норм, вкрай необхідних для сучасного українського суспільства, бо, по-перше може слугувати підґрунтям сприйняття сучасного суспільства як такого, а по-друге основою сприйняття тих цінностей, які необхідні для його прогресивного розвитку.

Основні положення кваліфікаційної роботи викладено у публікаціях:

Статті у фахових наукових виданнях, зареєстрованих МОН України:

1. Рибаківа К. М. Філософія і психотерапія // Перспективи. Соціально-політичний журнал – 2016. – вип. 2-3 (68). – с. 86-92.
2. Рибаківа К. М. Адаптивні можливості філософії в соціалізації людини у сучасному світі // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2018. – вип. 3-4. – с. 57-66.

3. Рибаківа К. М. Епістемологічний аспект монотеоретичних практик в сучасній психотерапії // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2019. – вип. 1 (42). – с. 151-156.
4. Павленко К. М. Філософія інклюзії в освіті // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2019. – вип. 3-4. – с. 73-80.
5. Павленко К. М. Деякі філософсько-антропологічні виміри психолого-фізіологічного аспекту компенсації // Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія. – 2019. – вип. 2 (43). – с. 55-63.

Статті у наукометричних міжнародних виданнях:

6. Рибаківа К. М. Філософський аспект поняття стрес // Гілея. Науковий вісник. – 2019. – вип. 142 (3) ч. 2 Філософські науки. – с. 130-132.
7. Павленко К. М. Соціокультурний аспект процесу формування вищих психічних функцій людини в онтогенезі // East European Scientific Journal (Warsaw, Poland). 2019 р.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів кваліфікаційної роботи:

8. Рибаківа К.М. Можливості філософського розгляду стресу (на прикладі М. Хайдегера) // Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства - матеріали ІІІ міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців (м. Одеса, 24-25 травня 2019 р.) 94 с.
9. Павленко К.М. Філософія інклюзії в освіті // Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В. В., ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України. Київ: Державна установа «Інститут історії НАН України», 2019. 242 с.
10. Павленко К.М. Філософський аспект індивідуалізації в філософській освіті // Освіта та соціалізація особистості // матеріали VI Всеукраїнської інтернет-конференції (Одеса, 24-25 квітня 2020 р.) 56 с.

Інше:

11. Конференція ОПК «Педагогіка і філософія, актуальні питання». (м. Одеса, 11 липня 2019 р.).

Тема доповіді: «Соціокультурний аспект формування вищих психічних функцій в онтогенезі».

12. Звітна конференція ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, листопад 2016 р.

Тема доповіді: «Адаптивні якості філософії».

13. Звітна конференція ОНУ ім. І. І. Мечникова. (м. Одеса, 30 листопада 2018 р.) Тема доповіді: «Філософія і психотерпія: погляд практика».

14. Конференція Ради молодих вчених Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України «Актуальні проблеми філософських досліджень: до сторіччя НАН України» (м. Київ, 2 листопада 2018 р.)

Тема доповіді: «Адаптивні можливості філософії в соціалізації людини в сучасному світі».

АНОТАЦІЯ

Павленко К. М. Компенсаторна функція філософії в сучасному суспільстві. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна наукова праця на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – Соціальна філософія та філософія історії. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», – Одеса, 2021.

В представленій праці досліджується зміст, специфіка та властивості компенсаторної функції філософії. Її історичні витoki, подальший розвиток та сучасне розуміння. Показано актуальність цієї проблематики в період сучасного стану розвитку суспільства та викликаних ним соціальних негараздів на рівні соціуму, груп та особистості. Зазначено, що оцінка причин і наслідків соціальних перетворень, визначення тенденцій і закономірностей суспільного розвитку не зводяться до тем соціальної еволюції, революції, прогресу тощо. Соціальна проблематика в філософії розгортається через адекватні виклики динамічного та глобалізованого світу концептуальні підходи, що враховують загальний контекст її соціальної значущості. Успішність зрушень у соціальному житті, перш за все, залежить від домінантної для даного суспільства інтерпретації світу, всесвіту, самої людини та людства, а, отже, і від його

спроможності втілити ідеали суспільного розвитку, забезпечити повагу до людської гідності, прав людини та інших цілей, які відповідають специфіці людської природи в світі та соціумі, як особливої форми взаємодії, що виникає і реалізується у конкретних формах загальноісторичного процесу.

У соціально-філософському дискурсі поняттям компенсаторної функції філософії може відобразитися осмислення сутності реакції індивідів, соціальних груп, спільнот на зовнішні впливи, втручання, інвазії у соціальну дійсність. Прикладами такого «зовнішнього тиску» на соціальне та культурне середовище в сучасному світі є феномени сталої міграції, зростання інтенсивності комунікацій, доступних обсягів інформації, рівня нестабільності та небезпечності, неконтрольованих змін потенційно катастрофічного характеру (наприклад, кліматичних) тощо. В свою чергу сталість соціальних трансформацій і зростаючий контекст соціальних конфліктів потребує врівноваженого бачення та спостереження за соціальними процесами, явищами, феноменами, що має здійснюватися не лише за допомогою інструментів соціально-теоретичного пізнання, але й із застосуванням принципів соціально-філософської рефлексії. Засобом гармонізації цих двох інструментаріїв соціогуманітарного пізнання, науки і філософії, є дискусія щодо соціальної значущості філософії, яка відбувається через реінтерпретацію і деконструкцію її функцій.

Від самих своїх витоків філософія має глибокий особистісно-трансформуючий, персоналізований зміст – це є праксис «збирання» власної душі і життя в одне ціле. У філософських дидактичних дискурсах ця функція часто називається терапевтичною, маючи на увазі терапію душі, що закріпилась у нашому соціумі як термін «психотерапія». Натомість, поняття «компенсаторна функція» вказує не лише на терапевтичну складову, а й на конкретний характер її дії. Визначено, що компенсаторну функцію філософії можна розуміти як процес накопичення знання про місце людини в світі та осмислення терапевтичного впливу філософських суджень та застосування всіх можливостей у практиці індивідуальної та соціальної терапії. Цей зміст відповідає поділу

мислення, а, відповідно, філософії на теоретичну, світоглядну діяльність розуму і його практичну діяльність. Значущість компенсаторної функції філософії полягає в тому, що формування філософського пізнання і розвиток філософської культури відбувається на основі кореляції розуму, досвіду, почуттів суб'єкта, що пізнає світ, себе, природу, знання інших, а також тих, що вважає відмінними від себе та впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини. Зв'язок «терапевтичної» місії філософії пов'язується з пропедевтичною значущістю її функцій, тобто філософія від своїх основ виступає засобом формування особистості в процесі її самопізнання та самореалізації.

Показано, що компенсаторна функція є однією з характеристик філософії, яка задає спосіб її впливу на людину. Вона поєднує в собі мету і завдання філософії та проблеми психології, які вирішуються, виходячи з компенсаторного потенціалу філософії. Автор досліджує терапевтичний вплив філософії на сучасне суспільство в морально-етичному, психотерапевтичному контексті та адаптивні можливості філософії.

У висновках кваліфікаційної роботи здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукової задачі – виділення компенсаторної функції філософії, як однієї з соціальних функцій філософії, котра впливає імпліцитно чи експліцитно на всю діяльність людини.

Ключові слова: компенсація, компенсаторна функція філософії, філософська пропедевтика, адаптація, адаптивні можливості, турбота про себе, морально-етичний потенціал.

ANNOTATION

Pavlenko K. M. The compensatory function of philosophy in modern society.

Qualification scientific work as a manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.03 - Social Philosophy and Philosophy of History. Odessa National University named I.I. Mechnikov, Ministry of Education and Science of Ukraine, Odessa, 2020.

In the present work, the content and properties of the compensatory function of philosophy are investigated. Its historical origins, further development and modern understanding. The relevance of this issue in the current state of the forced development of society and the social problems caused by it at the level of society, groups and personality is shown.

It is determined that the compensatory function of philosophy can be understood as the process of accumulating knowledge about a person's place in the world, reflection of philosophy itself about this place, understanding the therapeutic effect of philosophical judgments and applying all the possibilities in the practice of individual and social therapy.

Its properties are also characterized: distracting, which helps a person to focus his attention and efforts on social development and interaction, without concentrating on internal destructive complexes of experiences; comforting, provides comfort when the subjective attitude to the environment does not correspond with objective facts of reality; promoting the spiritual harmony of person; switching attention from daily needs and daily anxieties to the preservation and development of cultural and social traditions; adaptation and reformation of each individual personality in order to improve the quality of life; reorientation of a person from unsolvable problems to solvable ones; a comforting property that changes the subject's attitude to those things that he cannot change; constructive and harmonizing property.

It is shown that the compensatory function is one of the characteristics of philosophy, which determines the way it affects a person. It combines the goals and objectives of philosophy, also the problems of psychology, which are solved on the basis of the compensatory potential of philosophy.

Keywords: compensation, compensation functions of philosophy, philosophy propaedeutics, adaptation, adaptive capabilities, taking care of yourself, moral and ethical potential